

Anderstalige senioren Thuis! in Nederland?

Bespreking van *Thuis!* voor de analfabete oudere allochtonen

De methode *Thuis!* is in opdracht van Forum ontwikkeld door medewerkers van Forum en de afdeling NT2 van de Vrije Universiteit te Amsterdam. 'Een commissie van deskundigen heeft bijgedragen aan de mogelijkheid om *Thuis!* te gebruiken voor zowel gealfabetiseerde als niet-gealfabetiseerde cursisten met geringe kennis van het Nederlands', zo vermeldt het voorwoord in het cursistenboek. In dit artikel wordt de bruikbaarheid voor de groep oudere analfabete allochtonen onder de loep genomen door Alfa-NT2-docent Jacqueline Veth.

JACQUELINE VETH/ID COLLEGE, GOUDA

Vooraf

Analfabete NT2-cursisten zijn in eigen land niet of nauwelijks naar school geweest. Zij hebben weinig tot geen studievaardigheden; geen kapstokjes in hun hoofd om nieuwe kennis aan op te hangen. Zij hebben nauwelijks of geen steun aan het schrift bij het aanleren van een nieuwe taal. Vaak hebben zij geen idee van wat afzonderlijke woorden of zinnen zijn en hoe een grammatica van een taal in elkaar zou kunnen zitten. Simpelweg doordat zij de regels van de eigen taal ook nooit benoemd hebben. Woorden leren lukt wel, maar het vormen van grammaticaal correcte korte zinnen blijft meestal veel problemen opleveren.

Uit ervaring blijkt dat de meeste analfabeten met mondelinge vaardigheden een plafond bereiken op weg naar niveau A2 en met schriftelijke vaardig-

heden rond niveau A1. Bij oudere analfabeten zie je dat zij vaker stagneren en voor mondelinge vaardigheden nauwelijks niveau A1 bereiken, terwijl het schriftelijke niveau Alfa A (eerste niveau van alfabetisering, mkm-woorden) vaak nog veel moeite kost.

Oudere analfabete allochtonen

Veel oudere allochtonen (met name Marokkanen en Turken) zijn tien, vijftien jaar geleden, als analfabeet naar Nederland gekomen en hebben in Nederland weinig scholingskansen gehad. De mannen leerden een mondelinge Nederlands op het werk, maar zijn nu vaak werkloos en weer aangewezen op hun eigen groep doordat hun Nederlands van een te laag niveau is om contacten met Nederlanders te durven leggen. Dat komt omdat de meeste vrouwen nauwelijks het huis

uit mochten komen en zelfs de boodschappen om die reden door de man of oudere kinderen werden gedaan. (Verplichte) scholing is voor deze vrouwen heel welkom. Het betekent vaak eindelijk contact met anderen dan de eigen familie. Voor zowel mannen als vrouwen geldt dat Nederlands leren in de context van het ouder worden en gericht op de eigen buurt, wenselijk is. Gemeenten moeten echter niet verwachten dat er een geweldige verhoging van de taalniveaus zal plaatsvinden. De resultaten zullen vooral liggen in een minder grote angst om naar buiten te treden, de weg weten in buurt- en stadsaanbod van voorzieningen en goed weten waar je voor informatie of hulp hierbij terecht kunt. In de docentenhandleiding van *Thuis!* wordt dit ook duidelijk benadrukt.

Waarom Thuis! ?

Thuis! is gericht op het verhogen van de sociale redzaamheid van anderstalige senioren (men gaat uit van 50+) door middel van een taakgerichte cursus. Veel senioren weten niet wat er voor hen te koop is in de Nederlandse samenleving, hoe een en ander geregeld is en waar men voor hulp naar toe kan. Bovendien, zo geeft de docentenhandleiding aan, is het Nederlands taalniveau erg laag onder deze groep ouderen. Tijdens de cursus wordt gewerkt aan informatieoverdracht en aan het oefenen met de Nederlandse taal in voor ouderen alledaagse situaties. De bedoeling is ook dat de lesgroepen er veel op uit trekken, zodat ouderen de mogelijkheden voor participeren in de eigen buurt ontdekken en na de cursus bezigheden buitenshuis behouden. Men geeft aan zich hierbij vooral te richten op de mondelinge vaardigheden en gaat daarbij uit van niveau A1. Waar het echter analfabete ouderen betreft is dit niveau, zoals hiervoor al besproken is, vaak al hoog gegrepen.

De doelgroep en voorwaarden voor opzet van een cursus

Bij de beschrijving van de doelgroep in de docentenhandleiding worden wat onduidelijke getallen gegeven over aantallen ouderen (55+) uit etnische minderheidsgroepen. Een duidelijk tabel

zou hier misschien uitkomst kunnen bieden, maar het lijkt om meer dan 120.000 mensen (vooral van Surinaamse, Turkse, Marokkaanse en Antilliaanse afkomst) te gaan. De groep wordt in de toekomst alleen maar groter: de verwachting is dat er in 2015 rond de 260.000 oudere allochtonen zullen zijn. Vooral het opleidingsniveau van oudere Marokkanen en Turken wordt als laag bestempeld.

In de handleiding wordt aangegeven dat ouderen die meededen met de cursussen tijdens de ontwikkelfase van *Thuis!* sterk gemotiveerd waren. Er is een grote leerbehoefte en motivatie om zelfstandiger in de Nederlandse samenleving te kunnen functioneren. Ook wordt het contact met elkaar in de lesgroep als zeer positief ervaren! Er wordt een aantal kenmerken van de doelgroep genoemd, waarmee rekening gehouden zou moeten worden bij het organiseren van een cursus:

- angst en gebrek aan zelfvertrouwen

- of men nog wel iets kan leren;
- een laag of geen opleidingsniveau;
- fysieke problemen, bijvoorbeeld slecht ter been, vaak ziek of kwakkelend, waardoor het percentage aanwezigheid laag kan zijn.

Verder wordt in de handleiding van *Thuis!* ingegaan op het belang van een veilige en goed toegankelijke lesplek dicht bij huis om de drempel tot deelname aan de cursus laag te houden. Bovendien zijn ouderen vaak slechter ter been en is ver reizen lastig voor hen. Bij elk thema worden suggesties gedaan voor het erop uitgaan in de buurt en het bekijken van mogelijke activiteiten om na afloop van de cursus actief te blijven. In de handleiding is er duidelijk rekening mee gehouden dat veel lesgevers vrijwilligers zullen zijn.

Ik mis daarbij informatie over het werven en selecteren van cursisten. Onze ervaring in Gouda is dat een cursus staat of valt met een goede werving en

Ouderen zijn hulpbehoevender, een foto uit het cursistenboek. Jammer is dat de meeste foto's in het boek foto's van wat jongere – vaak Nederlandse – oude mensen zijn. Slechts enkele foto's laten Turkse of Marokkaanse wat oudere mannen (!) zien.

Migratie naar Nederland, een thema in de methode waarbij teruggekeken wordt naar hoe en waarom men naar Nederland is gekomen.

het samenstellen van redelijk homogene groepen qua taalniveau. Vooral analfabete ouderen zijn moeilijk te bereiken. Allereerst is een lijst nodig van personen die in aanmerking komen voor een cursus. De meeste gemeenten beschikken wel over dit soort gegevens. Contactpersonen van de eigen taalgroep in een bepaalde wijk die wel de Nederlandse taal beheersen en de ouderen (persoonlijk) kennen, kunnen als tussenpersoon de ouderen huis aan huis of via koffiehuisen en andere ontmoetingsplaatsen benaderen en motiverende gesprekken voeren. In Gouda werkt deze persoonlijke benadering bijzonder goed. Ook merken wij dat het erop uit gaan onder andere bij de groep Marokkanen nogal eens op problemen stuit, omdat de vrouwen vaak allerlei gelegenheden niet mogen bezoeken. Pas wanneer er over langere tijd (2 of 3 jaar) lessen

worden gevolgd en er een goede vertrouwensrelatie is opgebouwd, lukt het ons om dit taboe voorzichtig te doorbreken.

De cursusmaterialen

Er zijn tien thema's van elk vier lessen uitgewerkt in een cursistenboek. In de docentenhandleiding worden per thema aanwijzingen bij de lessen gegeven. De thema's zijn taakgericht en van ongeveer eenzelfde taalniveau en dus eventueel in een willekeurige volgorde aan te bieden. De uitgewerkte thema's zijn: communicatie, wonen, gezondheid, geld, werk, diensten en voorzieningen, migratie, vrije tijd, cultuur, en de maatschappij. Bij elk thema horen een taalriedel, gesprekje, brieven en informatieblokje, een invuloefening en ideeetjes voor een er-op-uit-activiteit tijdens de vierde les. Bij de docentenhandleiding zitten twee audio-cd's met

de teksten, taalriedels en liedjes uit het cursistenboek.

Beschouwing van het cursistenboek vanuit het oogpunt van analfabete lezers biedt volgens mij weinig perspectief. De gekleurde pagina's, de lettergrootte en dichtheid op een pagina, het werken met twee kolommen op een pagina zijn voor een analfabeet, ook wanneer deze al enkele succesvolle jaren naar school geweest zou zijn, een brug te ver. De teksten zijn op een enkele taalriedel na te hoog gegrepen om door hem of haar gelezen te kunnen worden. De invuloefeningen met moeilijke woorden hebben (ook als deze voorgelezen worden zoals in de docentenhandleiding wordt geadviseerd) veel te moeilijke zinsconstructies. Dit geldt ook voor ingezonden brieven en antwoorden daarop, die in het cursistenboek staan afgedrukt. Het meerdere malen langzaam voorlezen (advies in docentenhandleiding) van de teksten, en de cursisten mee laten lezen, lijkt mij niet zinvol. De suggesties in de handleiding om lezers en niet-lezers in dezelfde lesgroep in groepjes met het cursistenboek te laten samenwerken, lijkt me niet handig. De lessen zullen voor de analfabeet nog steeds te snel gaan en de vraag is wat er dan van de Nederlandse taal blijft hangen. Dit alles draagt niet echt bij aan een verho-

ging van de mondelinge taalvaardigheid. Dus voor een cursus aan (ex)analfabeten zou ik niet aanraden om de cursisten dit cursistenboek te laten kopen! Eén cursistenboek voor de docent is voldoende. De docent kan dan een keuze maken uit de teksten die hij of zij als spreek- of luisteroefening wil gebruiken.

Voor de informatieoverdracht kan het zinvol zijn gebruik te maken van de eerder genoemde contactpersonen van de eigen taalgroep om bij elk thema één keer te tolken. De contactpersonen kunnen eveneens een rol spelen (vertrouwen opbouwen en voorbeeldfunctie) bij het bezoeken van diverse instellingen en het actiever in de wijk worden.

Ik zie wel veel mogelijkheden in het gebruik van de cd. Er kan zonder cursistenboek meerdere malen geluisterd worden naar de teksten of riedels. Dit na een inleidend gesprek en aan de hand van luistervragen. Gesproken teksten kunnen vervolgens stukje bij beetje over meerdere lessen ingeoefend, gememoriseerd en uitgespeeld worden. Niet alle teksten lenen zich hiervoor, vooral de voorgelezen brieven zijn op een te hoog taalniveau. Het zou handig zijn wanneer de zeer eenvoudige alledaagse gesprekken en taalriedels op een cursisten-cd zouden worden gezet. Cursisten kunnen deze cd dan kopen en ook thuis oefenen!

Tijdsduur van de cursus

In de docentenhandleiding wordt een tijdsduur van vier maal twee uur per thema voorgesteld. Bij twee maal les per week betekent dit twee weken per thema. Dit zal voor analfabeten veel te kort zijn. Zeker als het gaat om ouderen die niet of nauwelijks naar school geweest zijn, zal het overdragen van informatie en het bekend raken met een thema veel meer tijd vergen. Het verhogen van de gespreksvaardigheid gaat langzaam en vraagt veel herhaling verspreid over meerdere lessen. Het lijkt mij zinvol wanneer er minstens twee dagdelen per week gedurende één jaar, maar het liefst twee of drie jaar les gegeven kan worden. Dit ook gezien het al eerder genoemde belang van het opbouwen van een vertrouwensrelatie, het wegnemen van de angst voor het onbekende en het doorbreken van taboes, waarbij vooral vrouwen niet of nauwelijks buitenshuis (mogen) komen.

Conclusie

De methode *Thuis!* is zeker te gebruiken voor cursisten die in eigen land een ruim aantal jaren naar school geweest zijn. Voor (ex)analfabeten lijkt de methode te talig. Er wordt een te hoog leesniveau gebruikt en de voorgestelde cursusduur is te kort.

De teksten vaker langzaam voorlezen, of gebruik maken van de lezers in

TAALRIEDEL

Tjonge jonge...
Wat is er, An?
Tjonge jonge...
Wat is er dan?

Ik heb een probleem.
Wat is er dan?
Ik heb een probleem.
Wat is er dan, An?

Mijn lamp is kapot.
O, geen probleem!
Wat moet ik dan?
Ik help je wel, An.

De trap is zo steil.
O, geen probleem!
Hoe kom ik boven, dan?
Ik help je wel, An.

Voorbeeld van een taalriedel

gemengde groepen, is geen oplossing. Het doel om de mondelinge vaardigheden te verhogen, zal dan mijns inziens niet gehaald worden. Het cursistenboek, zoals dat er nu uitziet is voor analfabete cursisten niet nodig. Een *cursisten-cd* met de eenvoudige gesprekken, taalriedels en liedjes zou voor deze doelgroep een goed alternatief zijn. Een cursusduur voor deze groep zeer langzame lezers van minstens één jaar (liever twee) met een frequentie van minstens twee dagdelen per week wordt zeer aanbevolen. Een aanbeveling is ook om buurtcontactpersonen in te zetten bij de werving van analfabete ouderen en als tolken bij de informatieoverdracht van elk thema.

Informatie

Vera de Bot en Gerrie Gastelaars
Thuis! Sociale redzaamheid voor anderstalige senioren
€ 26,00 isbn 90 6283 458 2 Uitgeverij Coutinho – Bussum www.coutinho.nl